

УДК 343.95

DOI <https://doi.org/10.32703/2663-6352/2023-2-14-148-152>

ORCID ID 0000-0001-6667-9034

Мусієнко Анатолій Володимирович,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільного та кримінального права,
Державний університет інфраструктури та технологій.

Жук Андрій Михайлович,

Старший партнер адвокатського об'єднання
«Джастлікторз», адвокат, аспірант кафедри
конституційного та адміністративного права,
Державний університет інфраструктури та технологій.

АКТУАЛЬНІСТЬ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТА ПІД ЧАС АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті на основі аналізу документів, публікацій наукових періодичних видань, монографічних досліджень, авторських досліджень презентовано актуальність критичного мислення в професійній діяльності юриста під час агресії Росії проти України.

Розглянуто теоретичні аспекти критичного мислення, його важливість у умовах агресії Росії проти України для протидії інформаційно-психологічного впливу в процесі виконання професійних обов'язків юриста. Встановлено, що важливим елементом покращення здатності до критичного мислення особливо серед практичних юристів, є освіта та державна політика щодо освіти. Медіа культура молоді залишається актуальною проблемою в умовах потужного ідеологічного проросійського впливу.

Ключові слова: критичного мислення, інформаційно-психологічний вплив, оціночне судження, переосмислення, медіа культура.

Annotation. The article, based on the analysis of documents, publications of scientific periodicals, monographic studies, author's studies, presents the relevance of critical thinking in the professional activity of a lawyer during Russia's aggression against Ukraine. The theoretical aspects of critical thinking, its importance in the conditions of Russia's aggression against Ukraine are considered. The impact of measures of information and psychological influence on the part of Russia, the importance of critical thinking for countering information and psychological influence. In particular, the importance of the ability to rethink, evaluate the available information, and formulate an evaluative judgment in the process of performing the professional duties of a lawyer was noted. It has been established that an important element of counteracting informational and psychological influence on the part of the aggressor and improving the ability to think critically, especially among practicing lawyers, is education and state policy on education. Legal education should not lose its status, because in the case of attempts at hostile manipulation, it is the only source that constitutes the basic competences that must be formed. The ability to think critically is especially important for

professionals in the legal field, who are involved in many responsible positions, such as the ability to rethink, evaluate available information, and formulate an evaluative judgment. The ability to think critically allows you to assess the real situation from different positions, identify contradictions, and establish the necessary legal norm. Media culture of youth remains an urgent problem in the conditions of powerful pro-Russian ideological influence, aimed at distorting the values and meanings of Ukrainian society, destroying national identity, and therefore it is necessary to develop the ability for critical thinking among students, especially students of law faculties, and especially in conditions of information warfare, to prevent enemy propaganda.

Key words: critical thinking, informational and psychological influence, evaluative judgment, rethinking, media culture.

Постановка проблеми. «Я мислю, отже я існую». Ця неспростовна ідея Декарта пройшла крізь віки, і не тільки не втратила своєї актуальності, але й набула нового сенсу в сучасних реаліях. А в умовах повномасштабної війни Росії проти України якісно переродилась, адже без правильних оцінок подій, без їх критичного осмислення, раціонального сприйняття, існує реальна загроза навіть для фізичного існування особи, громадянина, держави України.

Повномасштабна війна Росії проти України розв'язана 24.02.2022 р. – це надтяжке випробування для держави України та української нації. Все українське суспільство чинить спротив агресору у надзвичайно складних умовах, які висувують особливі вимоги до кожного і не в останню чергу до представників юридичної професії.

Фахівці юридичної галузі задіяні на багатьох відповідальних ланках, а деякі з них особливо відповідальні – це представники правоохоронних органів, працівники органів юстиції, судів, державних адміністрацій.

Агресія відбувається не тільки на полі бою, але й в інформаційному просторі. Крім того, сама війна впливає на всі сфери суспільного життя і є потужним стресовим фактором і для всіх верств населення, для кожної особи, а тому надзвичайно важливим є критичне осмислення всієї інформації для прийняття правильних рішень.

Під час агресії Росії проти України особливого значення набуває здатність до критичного мислення набуває зокрема, в освітньому процесі при викладанні юридичних дисциплін студентам юридичних факультетів – майбутнім правникам.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Окремі питання присвячені критичному мисленню в професійній діяльності юриста висвітлювались в роботах таких вітчизняних вчених, як В.С. Бліхар, Л.М. Гриндей, В.В. Левкулич, С.Д. Максименко., О.І. Матвієнко., О.Г. Марченко, О.В. Меленко, М.М. Олексюк, В.Ю. Свищо, С. О. Терно, О.К. Черновський, Б.Б. Шандра та ін.

Однак, не применшуючи наукового внеску вказаних вчених в дослідження цієї теми слід визнати, що деякі аспекти вказаної проблематики, а особливо під час агресії Росії проти України, потребують подальшого дослідження.

Мета статті полягає в теоретичному дослідженні актуальності критичного мислення в професійній діяльності юриста під час агресії Росії проти України.

Виклад основного матеріалу.

На думку авторів, варто почати з визначення поняття критичного мислення. Мислення, як процес діяльності суб'єкта, що взаємодіє з об'єктивним світом, як процес відображення об'єктивної реальності, що становить вищий рівень людського пізнання, як пошук і відкриття

істотно нового, формує світогляд, поведінку, характер людини, впливає на її психічні стани, визначає місце особи в суспільстві, її середовище та оточення.

В науковій літературі можна зустріти різні авторські визначення. На думку деяких вчених, під «критичним мисленням» розуміють здатність особистості неупереджено пізнавати та відчувати навколишню дійсність, виходити за традиційні рамки і можливості світосприйняття. Критичне мислення дозволяє не тільки самостійно переосмислити наявну інформацію, а й перевірити на практиці достовірність отриманих даних. Відповідно, критичне мислення є і оціночним мисленням також, оскільки втілюючи засвоєні знання на практиці, людина оцінює не лише якість цих знань, а і результати своєї діяльності [1, с. 9].

Інші науковці передусім під критичним мисленням мають на увазі процес оцінювання якогось фрагменту реальності, наслідком чого є оцінювальне судження (оцінка). Така оцінка завжди робиться відповідно до певної системи цінностей (ідеалів, стандартів, критеріїв) – тих бажаних приписів або образів, відповідність яким є важливою для нас в даній конкретній ситуації [2, с. 310].

Звісно, авторські формулювання можуть різнитись, але у наведених прикладах слід відзначити важливу особливість, зокрема те, що критичне мислення перш за все варто розглядати як здатність переосмислити, оцінити наявну інформацію, сформулювати оціночне судження. Безперечно йдеться про правильну оцінку наявної інформації.

Особливістю професії правника є те, що обставини, в яких застосовується та чи інша правова норма, як правило, являють собою унікальну (нетипову) ситуацію, яку неможливо передбачити завчасно. Тому, вміння критично мислити дозволяє оцінювати реальну ситуацію з різних позицій, виявляти протиріччя, встановлювати необхідну правову норму.

Таким чином, під «критичним мисленням правника» розуміють особливий вид розумової діяльності юриста, основою для якої виступають його індивідуально-особистісні якості, а також різноманітні юридичні навички та інтелектуальні здібності, що забезпечують фундамент для самостійного прийняття рішень в різноманітних ситуаціях, що виникають у правовій сфері [1, с. 11].

Агресивній війні, яку російська федерація розв'язала проти України, передували тривалі заходи інформаційно-психологічного впливу. Більше того, з початком повномасштабного вторгнення цей вплив посилювався, набув нових форм, періодично змінюється його тактика.

Спецслужби РФ постійно готують та проводять інформаційні атаки проти найвищого керівництва України, дискредитують діяльність органів державної влади та дестабілізують всі можливі сфери суспільного життя в Україні. Основні фейки з «кремлівської методички» вирізняються своєю цинічністю: «Корумпована Україна продає зброю терористам ХАМАС»; «Україна використовує «зерновий коридор» для незаконної торгівлі зброєю»; «Рустем Умеров використовує власні зв'язки в арабському світі для незаконної торгівлі зброєю»; «Відкриття Ліваном ринку для української сільськогосподарської продукції використовується для незаконної торгівлі зброєю» [5]. Але, на думку авторів, не всі і не завжди здатні сприймати цю інформацію критично та розпізнавати дезінформацію.

Працівники правоохоронних та судових органів, які виконують свої посадові обов'язки або несуть службу на території України, а особливо на деокупованих територіях, стикаються з цією проблемою, а також адвокати. Це відбувається при розслідуванні протиправних діянь, адже порушення фактичної точності або оперування недостовірними фактами може призвести

до помилкових висновків. Ймовірно є і те, що хибні розмірковування можуть завести в тенета помилкових суджень навіть при достовірних фактах. Таким чином, критичне мислення необхідне для того, аби усесторонньо проаналізувати реальну життєву ситуацію, обміркувати способи реалізації або захисту своїх прав у ній, або способи доцільної дії тощо. Юристу життєво необхідно вміти мислити критично, щоб відкидати підтасування, переборювати плутанину, правильно ставити запитання, робити свої висновки базуючись на очевидних фактах, прослідковувати зв'язками між явищами, бути інтелектуально незалежним та діяти доцільно, адже юристи покликані захищати та реалізувати в першу чергу права особи, якій вони надають правову допомогу. Також не зайве нагадати, що неправильні дії юриста можуть мати негативні наслідки і для нього самого.

На переконання авторів, не можна проігнорувати і питання медіа культури. Адже медіа культура молоді залишається актуальною проблемою в умовах потужного ідеологічного проросійського впливу, спрямованого на спотворення цінностей і смислів українського суспільства, руйнування національної ідентичності. В умовах інформаційної війни перешкодою ворожій пропаганді має стати розвиток медіа інформаційної грамотності молоді та її інформаційного патріотизму.

Ще одним важливим аспектом в питанні протидії потужного ідеологічного проросійського впливу, на думку авторів, є врахування того факту, що серед юридичної спільноти високий відсоток молоді. Тому, автори вважають необхідним захистити та відповідно підготувати саме молодіжну аудиторію. А отже, необхідно розвивати здатність до критичного мислення саме серед студентів, а особливо студентів юридичних факультетів. Саме на них треба зосередитись в навчальному процесі, активно розвивати в них здатність переосмислювати, оцінювати наявну інформацію, а також стресостійкість, емоційний інтелект, здатність формувати оціночне судження.

Не можна не погодитись з тим, що впровадження компетентнісного підходу в освітній практиці актуалізувало низку проблем, пов'язаних із інформаційним супроводом становлення компетентного громадянина. Суперечливість, розмитість, схематичність, міфологічність уявлень і практик спільноти про компетентного громадянина, які трансюються ЗМІ та соціальними мережами, негативно позначається на розвитку громадянських компетентностей молоді [4, с. 4].

На авторську думку, важливим елементом протидії інформаційно психологічного впливу з боку агресора та покращення здатності до критичного мислення особливо серед практичних юристів, є освіта та державна політика щодо освіти. Освіта, а особливо юридична, не повинна втрачати свій статус, оскільки в разі спроб ворожого маніпулювання — це єдине джерело, яке конститує основні компетенції, що мають бути сформовані [4, с. 3].

В деяких актуальних наукових публікаціях абсолютно обґрунтовано вказується на те, що ефективність психологічного впливу пропагандистських технік і технологій є найбільшою в разі некритичного сприймання інформації реципієнтами, відсутності бажання аналізувати реальний стан речей [3, с. 78]. На думку авторів, саме тут освіта має сформувати здатність та внутрішню потребу до критичного сприймання будь-якої інформації. А відповідна підготовка саме юридичних фахівців має надважливе значення для безпеки України та перемоги агресора.

Висновки. Проведене дослідження дозволило авторам дійти наступних висновків:

- повномасштабна війна Росії проти України є надтяжким випробуванням для держави України та української нації;
- фахівці саме юридичної галузі задіяні на багатьох відповідальних ланках;
- особливого значення набуває здатність до критичного мислення;
- агресія відбувається не тільки на полі бою, але й в інформаційному просторі;
- критичне мислення перш за все варто розглядати як здатність переосмислити, оцінити наявну інформацію, сформулювати оціночне судження;
- вміння критично мислити дозволяє оцінювати реальну ситуацію з різних позицій, виявляти протиріччя, встановлювати необхідну правову норму;
- агресивній війні російської федерації проти України, передували тривалі заходи інформаційно-психологічного впливу, а з початком повномасштабного вторгнення цей вплив посилюється, набув нових форм, періодично змінюється його тактика;
- медіа культура молоді залишається актуальною проблемою в умовах потужного ідеологічного проросійського впливу, спрямованого на спотворення цінностей і смислів українського суспільства, руйнування національної ідентичності;
- необхідно розвивати здатність до критичного мислення саме серед студентів, а особливо студентів юридичних факультетів;
- в умовах інформаційної війни перешкодою ворожій пропаганді має стати розвиток медіа інформаційної грамотності молоді та її інформаційного патріотизму;
- важливим елементом протидії інформаційно психологічного впливу з боку агресора та покращення здатності до критичного мислення особливо серед практичних юристів, є освіта та державна політика щодо освіти;
- юридична освіта не повинна втрачати свій статус, оскільки в разі спроб ворожого маніпулювання — це єдине джерело, яке конституює основні компетенції, що мають бути сформовані.

Література:

1. Професійне мислення як фактор становлення сучасного правника: навч. Посібник / Черновський О.К., Меленко О.В., Гриндей Л.М. Чернівці: Технодрук, 2021. 220 с.
2. С. О. Терно. Критичне мислення: динаміка та сфера застосування. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2016, вип. 46. С. 310-315.
3. Марченко О.Г. Критичне мислення як фактор протидії ворожому інформаційно-політичному впливу. Особистість, Суспільство, Війна. Харків, 2022. С. 77-79.
4. Максименко С.Д. Актуальні проблеми психологічної протидії негативним інформаційним впливам на особистість та шляхи їх подолання. Вісник НАПН України, 2021, 3(1). С. 1-11.
5. Російські спецслужби підготували інформаційну атаку проти міністра оборони Умерова – ГУР МО 2019 Інформаційне агентство ASPI. URL.: <https://aspi.com.ua/news/politika/rosiyski-specsluzhbi-pidgotuvali-informaciyну-ataku-proti-ministra-oboroni-umerova#gsc.tab=0>